

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.232>

JEL classification: M49

UDC: 657

Віктор ТОМЧУК

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна
E-mail: v.tomchuk@donnu.edu.ua
ORCID iD: 0000-0001-8575-4618

Юлія СЕРДЮК

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна
E-mail: serdiuk.i@donnu.edu.ua
ORCID iD: 0009-0002-1471-0292

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Економічна безпека є критично важливим аспектом для економіки підприємств. У сучасних умовах глобалізації та посилення конкуренції на ринках зростає важливість ефективного управління економічною безпекою підприємств. Це стає однією з ключових передумов їхнього стабільного функціонування та розвитку. Економічна безпека полягає у здатності підприємства захищати свої економічні інтереси та забезпечувати стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз. Важливу роль у цьому процесі відіграє обліково-аналітичне забезпечення, яке стає основою для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. Проте на практиці часто виникають проблеми, пов'язані з недостатністю даних, недосконалістю аналітичних методів та інструментів. Тому необхідно поглибити розуміння ролі обліково-аналітичної системи в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Метою статті є аналіз теоретичних засад обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств та виявлення проблемних питань, які потребують подальших досліджень. Завданнями статті є дослідження основних функцій обліково-аналітичного забезпечення в контексті управління економічною безпекою, визначення основних елементів обліково-аналітичної системи, що сприяють забезпеченню економічної безпеки підприємства, аналіз існуючих методів оцінки економічної безпеки та їх вдосконалення, а також розробка рекомендацій щодо поліпшення обліково-аналітичного забезпечення в умовах сучасних викликів.

Метод (методологія). У дослідженні застосовано загальнонаукові, аналітичні процедури та інструментарій, методи пізнання, індукції, дедукції, узагальнення, аналізу та синтезу, абстрагуванні, системно-структурному підході до вивчення економічних явищ і процесів.

Результати. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства є важливою складовою загальної системи управління. Врахування сучасних викликів, впровадження новітніх технологій і вдосконалення управлінських процесів є ключовими елементами для забезпечення стійкості підприємства на ринку та його захисту від економічних загроз. У майбутньому актуальним буде подальше дослідження новітніх інструментів та підходів для оптимізації обліково-аналітичного забезпечення, що дозволить підвищити рівень економічної безпеки підприємств та їх конкурентоспроможність.

© Віктор Томчук, Юлія Сердюк, 2024

Отримано: 28.08.2024 р.

Рекомендовано до друку: 10.09.2024 р.

Опубліковано: 30.09.2024 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати: Томчук В., Сердюк Ю. Теоретичні засади обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємств. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 3. С. 232-237. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.232>

Ключові слова: економічна безпека; обліково-аналітичне забезпечення; управління підприємством; фінансовий аналіз; ризики; інформаційні технології; стратегічне планування; автоматизація; цифрові технології; моніторинг.

Вступ

Економічна безпека є критично важливим аспектом для економіки підприємств. У сучасних умовах глобалізації та посилення конкуренції на ринках зростає важливість ефективного управління економічною безпекою підприємств. Це стає однією з ключових передумов їхнього стабільного функціонування та розвитку. Економічна безпека полягає у здатності підприємства захищати свої економічні інтереси та забезпечувати стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз. Важливу роль у цьому процесі відіграє обліково-аналітичне забезпечення, яке стає основою для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. Проте на практиці часто виникають проблеми, пов'язані з недостатністю даних, недосконалістю аналітичних методів та інструментів. Тому необхідно поглибити розуміння ролі обліково-аналітичної системи в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Питання інформаційної безпеки досліджувалося значною кількістю науковців. Так, Нехай В. А. та Нехай В. В. досить глибоко проаналізували інформаційну безпеку як окрему складову економічної безпеки підприємства. На важливості інформаційної безпеки, як на рівні підприємства, так і на рівні держави, наголошували в своїх працях також Кузнецов О. О., Євсєєв С. П., Кавун С. В., Чернецька О. В., Каткова Т., Ткачова Н., Київська К., Добровольська, О., Редько К. та інші науковці. В той же час, такі дослідники як Боженко О. М., Коптева Г. М., Миколюк О. А. та інші приділяють велику увагу інформаційному забезпеченню управління окремими бізнес-процесами та підприємством в цілому [2].

Однак, незважаючи на значний вклад цих науковців, залишається низка питань, які ще не знайшли свого остаточного вирішення і потребують додаткових досліджень.

Незважаючи на значні дослідження в галузі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки, залишається низка проблем, які потребують додаткового аналізу. По-перше, недостатньо розроблені

інструменти для оцінки та моніторингу загроз економічній безпеці з боку зовнішнього середовища. Існуючі підходи до аналізу ризиків часто не враховують всі можливі фактори, які можуть вплинути на стійкість підприємства.

По-друге, необхідно вдосконалити методи аналітичної обробки даних для більш точної оцінки економічної ситуації на підприємстві. Існуючі методики, зокрема фінансовий аналіз, не завжди дають достатньо повну картину економічної безпеки через їхню обмеженість та спрямованість на окремі аспекти діяльності підприємства. Також важливо розглянути можливість інтеграції сучасних цифрових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн і великі дані, в систему обліково-аналітичного забезпечення для підвищення ефективності управління економічною безпекою [4].

Мета статті

Метою даної статті є аналіз теоретичних засад обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств та виявлення проблемних питань, які потребують подальших досліджень. Завданнями статті є дослідження основних функцій обліково-аналітичного забезпечення в контексті управління економічною безпекою, визначення основних елементів обліково-аналітичної системи, що сприяють забезпеченню економічної безпеки підприємства, аналіз існуючих методів оцінки економічної безпеки та їх вдосконалення, а також розробка рекомендацій щодо поліпшення обліково-аналітичного забезпечення в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу

Зростання конкурентного потенціалу та ефективності діяльності підприємницьких структур різних організаційно-правових форм пов'язано з рівнем їх економічної безпеки, що складається із сукупності принципів, інструментів та форм захисту від загроз внутрішнього і зовнішнього середовища з метою отримання максимального прибутку та мінімізації впливу ризиків підприємницької діяльності. У наш час економічна безпека ґрунтується, перш за все, на системі управління

ризиками. Розвиток і підтримка необхідного рівня ризик-менеджменту на рівні кожного підприємства сприяє не тільки зниженню витрат на мікрорівні, але й підвищенню інвестиційної привабливості галузі, позитивно сприймається бізнес-спільнотою. В умовах кожного конкретного підприємства така система повинна бути чітко регламентована, прозора і зрозуміла співробітникам, а також побудована на системі доступних, достовірних, перевірених показників, джерел інформації. Основним джерелом інформації, на якому будують систему управління ризиками, є дані бухгалтерського обліку, тому в комплексі складових управління економічною безпекою підприємств важливе місце відведено обліково-аналітичному забезпеченню, за допомогою якого здійснюються причинно-наслідкові зв'язки між господарським життям та управлінськими рішеннями. Економічна безпека як багатокладне явище пов'язана із зовнішнім, і внутрішнім середовищем бізнесу та запитами зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів відповідно, а тому має базуватися на переосмисленні концептуальних засад функціонування обліково-аналітичного забезпечення, що включає абсолютно всі складові господарського обліку й етапи облікового процесу, ураховуючи параметри

ризик-середовища бізнесу. Відтак актуальним є розгляд механізмів зміцнення економічної безпеки господарюючих суб'єктів з погляду вдосконалення їх обліково-аналітичного забезпечення.

Обліково-аналітичне забезпечення є важливою складовою системи управління підприємством і відіграє ключову роль у забезпеченні його економічної безпеки. Це система, яка охоплює збирання, обробку, аналіз та інтерпретацію економічних даних, що використовуються для прийняття рішень щодо забезпечення стійкості підприємства до ризиків і загроз.

Економічна безпека підприємства полягає в захисті його інтересів від загроз, які можуть призвести до втрати ресурсів, зниження рентабельності або банкрутства. Обліково-аналітична система, у цьому контексті, виконує кілька важливих функцій: інформаційна функція забезпечує управлінців необхідними даними для оцінки поточного стану економічної безпеки, прогностична функція дозволяє аналізувати можливі сценарії розвитку подій та виявляти потенційні загрози, а контролююча функція допомагає оцінювати ефективність управлінських рішень та забезпечувати своєчасну реакцію на зміни у зовнішньому середовищі [1].

Таблиця 1. Ключові аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства

Компонент	Опис	Значення для економічної безпеки
Фінансовий облік	Система збору та обробки фінансової інформації, яка відображає діяльність підприємства у грошовому вимірі.	Допомагає ідентифікувати фінансові загрози, виявляти ознаки банкрутства, аналізувати рух грошових коштів та забезпечувати фінансову стабільність.
Управлінський облік	Забезпечує керівництво інформацією для прийняття оперативних та стратегічних рішень на основі внутрішніх даних підприємства.	Дозволяє контролювати витрати, ефективність операційної діяльності, запобігати ризикам та підвищувати економічну стійкість підприємства.
Аналіз фінансового стану	Вивчення показників фінансової звітності (баланс, звіт про фінансові результати) для оцінки стабільності та ліквідності підприємства.	Оцінює ризики втрати фінансової стійкості, визначає проблеми в управлінні ресурсами та вчасно реагує на кризові ситуації.
Контролінг	Система моніторингу та оцінки виконання фінансових планів і бюджетів, а також їх коригування відповідно до зміни ситуації.	Забезпечує вчасне виявлення негативних тенденцій у діяльності підприємства, сприяє підвищенню рівня безпеки шляхом контролю за реалізацією планів.

Продовження таблиці 1

Ризик-менеджмент	Процес ідентифікації, оцінки та мінімізації ризиків, що можуть впливати на фінансову стабільність підприємства.	Оцінка й управління ризиками допомагають уникнути або зменшити фінансові втрати та запобігти негативним наслідкам у діяльності підприємства.
Внутрішній аудит	Незалежна оцінка внутрішніх процесів і систем, що використовуються для управління економічною безпекою та фінансовою діяльністю підприємства.	Підвищує прозорість фінансових операцій, зменшує можливості для шахрайства та помилок, покращує контроль за виконанням нормативів і внутрішніх стандартів
Стратегічний аналіз	Оцінка зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на економічну безпеку підприємства, з урахуванням довгострокових тенденцій на ринку та в економіці.	Дозволяє адаптувати стратегію підприємства до змін економічного середовища, запобігати загрозам та створювати нові можливості для зростання та розвитку
Система бюджетування	Процес планування та контролю за використанням ресурсів підприємства, з урахуванням поточних і майбутніх потреб.	Дозволяє оптимізувати використання ресурсів, зменшувати ризики перевитрат і підвищувати рівень економічної стабільності в умовах невизначеності.

Система обліково-аналітичного забезпечення включає в себе кілька основних елементів: фінансовий облік надає інформацію про фінансовий стан підприємства, його активи, зобов'язання, доходи та витрати; управлінський облік забезпечує інформацію для внутрішнього використання, спрямовану на аналіз і контроль діяльності окремих підрозділів підприємства; внутрішній аудит здійснює контроль за дотриманням внутрішніх стандартів і процедур, що сприяє виявленню слабких місць у системі економічної безпеки; аналіз ризиків оцінює ймовірність виникнення загроз для економічної безпеки та розробляє плани щодо їх мінімізації [3, с. 12-21].

Існує декілька основних методів, які використовуються для аналізу економічної безпеки підприємства. Фінансовий аналіз дозволяє оцінити стан економічної безпеки на основі показників фінансової звітності. Основними показниками є ліквідність, рентабельність, оборотність активів і платоспроможність. SWOT-аналіз – це методика, яка дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони підприємства, а також можливості та загрози з боку зовнішнього середовища. Стратегічний аналіз досліджує позицію підприємства на ринку та прогнозує розвиток економічних загроз на довгострокову

перспективу. Коефіцієнтний аналіз використовується для оцінки фінансової стабільності підприємства за допомогою коефіцієнтів.

Зважаючи на складність сучасного бізнес-середовища, необхідно впроваджувати новітні підходи до обліково-аналітичного забезпечення. Це стосується інтеграції цифрових технологій, які здатні значно підвищити ефективність управління економічною безпекою. Зокрема, використання великих даних та аналітики на основі штучного інтелекту дозволяє більш точно прогнозувати загрози та швидко реагувати на зміни в зовнішньому середовищі. Блокчейн-технології можуть забезпечити прозорість та незмінність облікових даних, що сприяє підвищенню рівня довіри до аналітичних висновків.

Висновки та перспективи подальших розробок

Обліково-аналітичне забезпечення є наріжним каменем управління економічною безпекою підприємства, оскільки воно формує основу для прийняття ефективних і своєчасних управлінських рішень. Економічна безпека підприємства забезпечується комплексним підходом, що охоплює фінансовий аналіз,

стратегічне планування, оцінку ризиків і моніторинг зовнішнього середовища. Обліково-аналітична система сприяє підвищенню ефективності управління ресурсами, мінімізації загроз та підтримці стабільності підприємства навіть у умовах кризових ситуацій. Зважаючи на сучасні тенденції глобалізації та розвитку цифрових технологій, стає очевидним, що підприємствам необхідно розширювати можливості своїх обліково-аналітичних систем. Зокрема, впровадження сучасних інформаційних технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, великі дані та хмарні обчислення, може значно посилити здатність підприємства протистояти загрозам та швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Такі технології дозволяють автоматизувати процеси збору, обробки та аналізу даних, що робить процес ухвалення рішень більш оперативним та точним. Однак, не менш важливим є вдосконалення людських ресурсів у системі обліково-аналітичного забезпечення. Розвиток

кваліфікації працівників у сфері економічної безпеки та аналітики є важливою складовою стратегії економічної стабільності. Лише завдяки поєднанню передових технологій та високого професіоналізму персоналу можна досягти максимальної ефективності управління економічною безпекою.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства є важливою складовою загальної системи управління. Врахування сучасних викликів, впровадження новітніх технологій і вдосконалення управлінських процесів є ключовими елементами для забезпечення стійкості підприємства на ринку та його захисту від економічних загроз. У майбутньому актуальним буде подальше дослідження новітніх інструментів та підходів для оптимізації обліково-аналітичного забезпечення, що дозволить підвищити рівень економічної безпеки підприємств та їх конкурентоспроможність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Згоранець М. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: thesis. 2021. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/54636>.
2. Саванчук Т., Назаренко В. Вимоги до формування інформаційних потоків в системі обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-12>.
3. Vasylishyn S. Conceptual bases of functioning of accounting and analytical support for economic security management of enterprises. *Accounting and finance*. 2020. No. 3(89). P. 12–21. URL: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3\(89\)-12-21](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3(89)-12-21).
4. Vysotsky Y. Theoretical basics of accounting and analytical security in the system of management of economic security of the enterprise. *Business navigator*. 2024. No. 2(75). URL: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.75-8>.

REFERENCES

1. Zhoranets, M. V. (2021). Accounting and analytical support for managing the economic security of the enterprise: Thesis. Retrieved from: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/54636>.
2. Savanchuk, T., & Nazarenko, V. (2023). Requirements for the formation of information flows in the system of accounting and analytical support for managing the economic security of the enterprise. *Economy and Society*, (57). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-12>.

3. Vasylishyn, S. (2020). Conceptual bases of functioning of accounting and analytical support for economic security management of enterprises. *Accounting and Finance*, 3(89), 12–21. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3\(89\)-12-21](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3(89)-12-21).
4. Vysotsky, Y. (2024). Theoretical basics of accounting and analytical security in the system of management of economic security of the enterprise. *Business Navigator*, 2(75). <https://doi.org/10.32782/business-navigator.75-8>.

Viktor Tomchuk, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of accounting, analysis and audit, Vasyli' Stus Donetsk National University, Ukraine

Yuliia Serdiuk, Vasyli' Stus Donetsk National University, Ukraine

Theoretical foundations of accounting and analytical support for economic security management

Abstract

Introduction. Economic security is a critically important aspect for the economy of enterprises. In today's conditions of globalization and increased competition in the markets, the importance of effective management of the economic security of enterprises is growing. This becomes one of the key prerequisites for their stable functioning and development. Economic security consists in the enterprise's ability to protect its economic interests and ensure resistance to external and internal threats. An important role in this process is played by accounting and analytical support, which becomes the basis for making informed management decisions. However, in practice, there are often problems associated with insufficient data, imperfection of analytical methods and tools. Therefore, it is necessary to deepen the understanding of the role of the accounting and analytical system in ensuring the economic security of the enterprise.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the theoretical foundations of the accounting and analytical provision of the economic security of enterprises and to identify problematic issues that require further research. The tasks of the article are the study of the main functions of accounting and analytical support in the context of managing economic security, the definition of the main elements of the accounting and analytical system that contribute to ensuring the economic security of the enterprise, the analysis of existing methods of assessing economic security and their improvement, as well as the development of recommendations for improving accounting and analytical provision in the conditions of modern challenges.

Method (methodology). The research uses general scientific, analytical procedures and tools, methods of cognition, induction, deduction, generalization, analysis and synthesis, abstraction, system-structural approach to the study of economic phenomena and processes.

The results. Accounting and analytical provision of economic security of the enterprise is an important component of the overall management system. Taking into account modern challenges, implementing the latest technologies and improving management processes are key elements for ensuring the stability of the enterprise on the market and its protection from economic threats. In the future, further research of the latest tools and approaches for optimization of accounting and analytical support will be relevant, which will increase the level of economic security of enterprises and their competitiveness.

Keywords: economic security; accounting and analytical support; enterprise management; financial analysis; risks; information technology; strategic planning; automation; digital technologies; monitoring.

Cite as: Tomchuk, V., and Serdiuk, Y. (2024). Theoretical principles of accounting and analytical support of economic security management. *Economic analysis*, 34 (3), 232-237. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.232>